

Niet langer aan de kant

Het enorme beroep op de sociale zekerheid in Nederland reflecteert onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt, problemen in de uitvoering van de sociale zekerheid en een sociaal-cultureel klimaat waarin rechten belangrijker zijn dan plichten¹. Ad hoc maatregelen om de toestroom naar de sociale zekerheid in te dammen, zoals het verlagen van de uitkeringen, helpen onvoldoende, of stuiten op grote maatschappelijke weerstanden. Ook veranderingen in de samenleving, zoals de toename van het aantal allochtonen en het aantal mensen dat niet in een traditioneel gezinsverband woont, vereisen een fundamentele herziening van de verzorgingsstaat. Een dergelijke herziening wordt bepleit in het deze week verschenen rapport *Niemand aan de kant* van de PvdA-commissie Verzorgingsstaat onder leiding van D.J. Wolfson.

De Nederlandse verzorgingsstaat prikkelt mensen niet om te gaan werken. Terwijl juist een grotere deelname aan het arbeidsproces het draagvlak voor de sociale zekerheid verbreedt en de integratie van groepen met een maatschappelijke achterstand bevordert, aldus de commissie. De verzorgingsstaat is eenzijdig gericht op het geven van inkomensgaranties, die mensen vaak zelfs belemmeren om te gaan werken. De afhankelijkheid en de berusting van uitkeringsontvangers die daarvan het gevolg zijn en die hen steeds verder op achterstand zetten, moeten worden doorbroken. Maar ook een mentaliteitsverandering is noodzakelijk. Tegenover het recht op ondersteuning door de maatschappij staat de plicht om, door te participeren op de arbeidsmarkt, dit recht voor iedereen mogelijk te maken. De commissie legt hierbij de nadruk op het vergroten van de mogelijkheid om aan die plicht te voldoen en op positieve prikkels om mensen te stimuleren.

Voor het arbeidsmarktbeleid betekent dit dat het aantal banen voldoende moet groeien. Het bereiken van werkgelegenheidsgroei zal ten eerste moeten geschieden door meer loondifferentiatie tussen sectoren, meer dynamiek op de arbeidsmarkt en vergroting van de kennisintensiteit van de produktie. Ten tweede pleit de commissie voor voortzetting van de loonmatiging en het inzetten van de loonruimte voor 'goede doelen', zoals scholing en extra arbeidsplaatsten. Verkleining van het verschil tussen bruto- en nettoloon kan worden bereikt door verschuiving van de lastendruk op arbeid naar lastendruk op milieuvervuiling. Daarnaast kan de tendens tot taakverbreding (medewerkers van een supermarkt worden niet alleen geacht vakken te kunnen vullen, maar moeten ook achter de kassa plaats kunnen nemen) worden tegengegaan door 'taakafplitsing', die ook laaggekwalificeerde mensen weer een kans op een baan geeft. Stimulering van deeltijdwerk moet het voor meer mensen aantrekkelijk maken om werk te aanvaarden. De aldus gecreëerde arbeidsplaatsen zullen in toenemende mate door vrouwen, allochtonen en andere minder kansrijke groepen moeten worden bezet. De verbetering van de aansluiting van dit aanbod op de toenemende vraag dient te geschieden door een activerend arbeidsmarktbeleid, waarin scholing, individueel gerichte arbeidsbemid-

deling op decentraal en sectoraal niveau en flexibele pensionering centraal staan.

Het stelsel van sociale zekerheid zal ingrijpend van karakter moeten veranderen. De commissie kiest niet voor een ministelsel en/of privatisering, omdat daarmee het draagvlak en de legitimiteit (en dus de nagestreefde solidariteit) van het stelsel worden ondergraven. De sociale partners blijven door hun directe betrokkenheid bij en kennis van de problemen noodzakelijk voor een goede uitvoering, maar de overheid kan niet langer aan de kant blijven staan. Veel meer dan in het verleden zal zij een zelfstandige en onafhankelijke rol moeten vervullen als hoedster van het algemeen belang. Dit belang is er vooral in gelegen dat het stelsel wordt omgebouwd van uitkeringsfabriek tot een systeem gericht op preventie en reïntegratie. Dit betekent onder andere: individualisering van uitkeringsrechten, individuele trajectbegeleiding bij het vinden van werk, een activiteitentoeslag bij de aanvaarding van scholing of werkervaring, ruime inzet van loonkostensubsidies voor 'onbemiddelbaren' en vermindering van de versnippering van de uitvoering. Opvallend is dat negatieve sancties niet worden overwogen.

Ook in de secundaire en tertiaire inkomensverdeling zijn er nog te veel mechanismen die mensen ontmoedigen hun 'plicht' tegenover de samenleving te vervullen. De overheveling van de belastingvrije voet, die in feite een impliciete heffing inhoudt op het inkomen van een werkende partner, moet worden afgeschaft. Inkomensprijsen moeten kritisch worden heroverwogen, om het marginale tarief van soms wel 100% op lagere inkomens (de armoedeval) te verlagen. Objectsubsidies, die vaak niet bij de doelgroep terecht komen, moeten verdwijnen. Om de gevolgen voor de inkomensverdeling te compenseren, stelt de commissie voor "de progressie te herstellen" door bij voorbeeld fiscalisering van de volksverzekeringen zoals de AAW.

Veel van de in het rapport genoemde voorstellen voor de herijking van de verzorgingsstaat worden al jaren in brede kring bepleit, zoals een activerend arbeidsmarktbeleid en een betere uitvoering van de sociale zekerheid. Van de uitvoering van deze ideeën is door de strijd tussen deelbelangen tot nu toe echter weinig terecht gekomen. De politiek hield zich afzijdig en liet toe dat werkgevers en werknemers hun greep op de verzorgingsstaat verstevigden en het algemeen belang uit het oog werd verloren. Als de PvdA (en wellicht ook andere partijen) de voorstellen van commissie-Wolfson onderschrijven, kan de politiek haar rol in de discussie over de verzorgingsstaat herwinnen. En alleen als de politiek naast deelbelangen ook het algemeen belang weet te formuleren (zoals dat in het rapport van de commissie gebeurt), komen er mogelijkheden om het beroep op de sociale zekerheid en de te geringe arbeidsparticipatie bij de wortel aan te pakken.

D.E. Ernste

1. OESO Economic surveys, *Netherlands*, Parijs, december 1991.